

APV

R.M. VAN HEERINGEN

ARCHEOLOGISCHE KRONIEK
VAN ZEELAND OVER 1990

kan de vierde laag worden gedateerd in de tweede helft van de 14e eeuw; de derde in de 15e eeuw. De datering van de tweede en eerste laag is niet nauwkeurig te geven. Het hele ophogingspakket rust op 10 cm rietveen dat naar onder toe overgaat in een gyttja ter dikte van 10 cm. De gyttja rust op grof geulzand¹⁶.

Een belangrijk resultaat van het onderzoek wordt verkregen door de interpretatie van het onderste deel van het profiel. De grens tussen het veen en laag vier kan worden opgevat als de bodem van de gracht van de vroegmiddeleeuwse ronde burcht van Middelburg. Het natrekken en de herinterpretatie van een vondstmelding uit 1978 maakte het mogelijk de ligging van de vroegmiddeleeuwse wal van de burcht en van de kapel van het minderbroedersklooster ten opzichte van de gracht nauwkeuriger te bepalen (zie Late Middeleeuwen: Bogardstraat). In de Kroniek over 1991 zal dieper worden ingegaan op de ligging en de opbouw van de ronde burcht van Middelburg naar aanleiding van het archeologische onderzoek dat werd uitgevoerd tijdens de reconstructie van het Abdijplein in mei van dat jaar.

Late Middeleeuwen

Inventarisatie pelgrimsinsignes (fig. 8)

Met de presentatie van onderstaande lijst van nieuw gedocumenteerde pelgrimsinsignes over de periode maart 1989 tot maart 1991 wordt een periode van vijf jaar van actieve inventarisatie op dit gebied als afgesloten beschouwd. De aantallen van de afgelopen twee jaar bevestigen het eerder vastgestelde algemene beeld met betrekking tot de populariteit van de vanuit Zeeland bezochte bedevaartplaatsen¹⁷. In afbeelding 8 is een kleine selectie opgenomen¹⁸. Nr 1 toont nog eens de heilige Adrianus uit Geraardsbergen. Een derde van de Zeeuwse pelgrimstochten in de late middeleeuwen had Geraardsbergen tot doel. Nr 2 wordt in deze kroniek onder de vindplaats Veere besproken. Nr 3 is het eerste voorbeeld van een insigne dat met wat meer zekerheid dan de 'hoortjes' aan de bedevaartplaats Saint-Hubert-en-Ardenne kan worden toegeschreven. Nr 4 is een mooi voorbeeld van een insigne uit Rome met de gekruiste sleutels, de Vera Ikon en de pauselijke tiara. Nr 5 is een slordig uitgevoerde variant van het 'type Sluis' van de insignes die te Aardenburg aan de pelgrims werden verkocht¹⁹. Nr 6 is een rechthoekige tinnen plaatje waarop Maria is afgebeeld met de randtekst: FINIS-

16. Verdere detailgegevens, waaronder de determinatie van het botmateriaal, zijn aanwezig in het interne opgravingsverslag.

17. Zie Van Heeringen, Koldewij en Gaalman 'Heiligen uit de modder' en Van Heeringen 'Archeologische kroniek 1988'.

18. De volgende personen en instellingen verleenden hun medewerking: M. van der Avoort, Teteringen; H. Hendrikse, Breskens; P. de Jongh, Meliskerke; drs T. Polderman, Veere; Provinciaal Depot voor Bodenvondsten, Middelburg; H. Sijbel, Middelburg; R.J. Voeten, Breda en het Zeeuws Museum te Middelburg. De in figuur 8 opgenomen insignes behoren tot de volgende collecties: Zeeuws Museum (nrs 1 en 2); R.J. Voeten (nrs 4,5,6 en 7); M. van der Avoort (nr 3) en H. Hendrikse (nr 8).

19. Ter gelegenheid van de tentoonstelling 'Pilgrimage tot Ardenbuerch' die van 3 mei tot 29 september 1991 in het Gemeentelijk Archeologisch Museum van Aardenburg is gehouden, werden aan de hand van de acht nu bekende insignes van deze bedevaartplaats de gegevens over dit Maria-bedevaartsoord opnieuw geïnterpreteerd (Van Heeringen en Hendrikse 'Nieuw licht op de Maria-verering').

Fig. 8. Pelgrimsinsignes. Ware grootte, voor nummers zie tekst.

TERRE S MARIA. Het is zonder meer duidelijk dat we hier te maken hebben met een pelgrimsteken uit het ca 50 km westelijk van Santiago de Compostela gelegen bedevaartsoord nabij Kaap Finisterre in het uiterste noordwesten van Spanje. Hiernaar verwijst ook de kleine schelp aan de onderrand van het insigne. Dit exemplaar is het enige tot nu toe bekende insigne. De bedevaartplaats was al wel bekend van opgelegde bedevaarten uit ondermeer Middelburg, Antwerpen en Brussel²⁰. Nr 7 is een zeldzaam voorbeeld van een vroeg insigne van Catharina. De meeste tot nu toe bekende insignes zijn ronde medailles. Mogelijk is het insigne afkomstig uit Rouen. Nr 8 tenslotte is een bijzonder, rond insigne met een helaas (nog) onleesbare tekst.

Tabel 1. Inventarisatie pelgrimsinsignes Zeeland (periode 1 maart 1989 - 1 maart 1991). De nummering is dezelfde als in afb. 16 in 'Heiligen uit de modder'. Met uitzondering van drie insignes namelijk Sint Adrianus (fig. 8, nr 1), gevonden te Vlissingen, Sint Jacobus (fig. 8, nr 2), gevonden te Veere en Sint Servaas, gevonden te Coudorpe (Kroniek over 1989) zijn alle pelgrimsinsignes afkomstig van het verdronken dorp Nieuwlande.

Heilige/bedevaartplaats	per mrt 89	mrt 89-mrt 91	totaal
1 Adrianus/Geraardsbergen	46	17	63
2 Cornelius/Ninove	13	9	22
3 Drie hosties/Wilsnack	4	2	6
4 Job/Wezemaal	4	2	6
6 Servaas/Maastricht	2	1	3
7 Maria/Aken	5		5
8 Hubertus/St. Hubert	1	3	4
9 Thomas/Canterbury	6		6
10 Quirinus/Neuss	1	5	6
11 Maria/Den Bosch	3	2	5
12 Leonardus/Dudzele	1	2	3
13 Petrus/Paulus/Vera Ikon/Rome	5	3	8
14 Dymphna/Geel		2	2
15 Maria/Amersfoort	2		2
16 Maria/Tombelaine	1	5	6
17 Maria/Aarschot	1		1
18 Drie Koningen/Keulen	1		1
20 Michaël/Mont St. Michel	7	3	10
22 Ontcommer/Steenbergen	1		1
24 Maria/Boulogne-sur-Mer	1		1
27 Maria/Aardenburg	2	3	5
31 Maria/Walsingham	4		4
35 hosties/Blomberg	1		1
39 Nicolaas/St. Nicolas de Port	1	1	2
43 Maria/Mechelen	2		2
Saint-Josse-sur-Mer	1		1
Heilig Kruis/Bromholm	1		1
Anna/Dürren	1		1
Maria/Finisterre		1	1
Logher/Autun		1	1
totaal:	118	64	182

20. Viaene, 'Vlaamse pelgrimstochten', 58-61.

Heilige/plaats onbekend	per mrt 89	mrt 89-mrt 91	totaal
45-46 Maria	8	8	16
48 Verrijzenis	1		1
47 Calvari	3		3
50 Antonius	2	1	3
51 Barbara		1	1
52 Catharina	3	3	6
55 Johannes de Doper	3	1	4
56 Joris	3		3
57 Leonardus	2	1	3
61 ampullen	9	4	13
62 luidklokjes	5	3	8
63 pelgrimshoorn		1	1
totaal:	39	23	62
kam	2		2
kop met teks	11	3	14
kruisboog	4	5	9
overig	18	11	29
totaal generaal:	192	106	298

Borsele - Heinkenszand

Bij de bouw van woningen aan de Strandloperstraat werd een veldoven voor het bakken van baksteen aangetroffen. De steenmaat bedroeg $7 \times 14 \times 7$ cm. Tijdens de herverkaveling van de Poel zijn restanten van dergelijke ovens bij tientallen aangetroffen. De polder waarin de vondst is gedaan, dateert uit het tweede kwart van de 14e eeuw. Melding en uitvoerig verslag werden verzorgd door J. de Ruiter, gemeente Borsele.

Duiveland - Ouwerkerk (fig. 9)

Dankzij medewerking van mevr. M. van Meerten, conservatrice van het stadhuis-museum in Zierikzee konden vondsten worden gedocumenteerd die door L. de Looij uit Zierikzee zijn gedaan op de slikken van Ouwerkerk. Onder het voornamelijk 15e-eeuws aardewerk bevond zich een kromsteert van grijs aardewerk. Het potje staat op 8 aangeknepen vinnen en is curieus genoeg versierd met radstempelfersiering. Het dateert waarschijnlijk van omstreeks 1300 AD.

Haamstede - Ring

Op grond van opmetingen van muurdiktes van de bebouwing op de hoek Ring-Weststraat te Haamstede werd in januari door de directeur gemeentewerken W. van Meerten het vermoeden geuit dat ter hoogte van Ring nr 29 (groentehandel Meulblok) zich een oude toegangspoort van het slot Haamstede moet hebben bevonden.

Middelburg - Bogardstraat

Tijdens de restauratie van het pand Bogardstraat 23 werd in 1977 bij het uitdiepen van de kelder een aantal skeletten aangetroffen die evenwijdig lagen aan de oost-west lopende fundering van wat als de zuidmuur van de kapel van het min-